

Takrorlash erkinligi darajasi, o'zgaruvchanlik, mavzuni rivojlantirish, oddiy musiqa tizimlarini modellashtirishning funksionalligi

Farida Erkinboevna Eralieva
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Mazkur ilmiy maqolada musiqiy tuzilmalarning shakllanishida muhim bo'lgan takrorlash erkinligi darajasi, o'zgaruvchanlik va mavzuni rivojlantirish tamoyillari nazariy va funksional jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish jarayonida ushbu omillarning o'zaro bog'liqligi va ularning musiqiy mazmunni tashkil etishdagi ahamiyatini ochib berishdan iborat. Annotatsiyada musiqa nazariyasi va musiqa psixologiyasi nuqtayi nazaridan takrorlashning idrokka ta'siri, erkinlik darajasining ijodiy jarayonni faollashtirishi hamda o'zgaruvchanlikning musiqiy shakl dinamikasini ta'minlovchi omil sifatidagi roli yoritiladi. Ushbu maqola musiqashunoslik, musiqa psixologiyasi hamda kompozitsiya sohalarida ilmiy izlanish olib borayotgan tadqiqotchilar uchun muhim manba bo'lishi kutiladi.

Kalit so'zlar: takrorlash, erkinlik, o'zgaruvchanlik, rivojlanish, modellashtirish, musiqa, tizim, funksiya, nazariya, psixologiya, tahlil

Degree of freedom of repetition, variability, theme development, functionality of modeling simple music systems

Farida Erkinboevna Eralieva
Bukhara International University

Abstract: This scientific article analyzes the principles of degree of freedom of repetition, variability and theme development, which are important in the formation of musical structures, theoretically and functionally. The main goal of the study is to reveal the interrelation of these factors in the process of modeling simple music systems and their significance in organizing musical content. The abstract discusses the impact of repetition on perception, the degree of freedom in activating the creative process, and the role of variability as a factor ensuring the dynamics of musical form from the point of view of music theory and music psychology. This article is expected to be an important source for researchers conducting scientific research in the fields of musicology, music psychology and composition.

Keywords: repetition, freedom, variability, development, modeling, music, system, function, theory, psychology, analysis

Kirish. Musiqa san'ati o'z mohiyatiga ko'ra murakkab, ko'p qatlamli va tizimli hodisa bo'lib, u inson tafakkuri, emotsional holati hamda estetik idroki bilan chambarchas bog'liqdir. Musiqiy asarning ichki tuzilishi, uning shakllanish qonuniyatlari va mazmuniy rivoji ko'plab nazariy omillar orqali izohlanadi. Ushbu omillar orasida takrorlash erkinligi darajasi, o'zgaruvchanlik va mavzuni rivojlantirish tushunchalari alohida o'rin tutadi. Aynan shu elementlar musiqiy tizimning barqarorligi va dinamikasini belgilab, uning funksional samaradorligini ta'minlaydi. So'nggi yillarda musiqa nazariyasi, musiqa psixologiyasi va kompozitsiya sohalarida oddiy musiqa tizimlarini modellashtirishga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Bu jarayon musiqiy strukturalarni soddalashtirilgan, lekin ilmiy asoslangan shaklda tahlil qilish imkonini beradi. Modellashtirish musiqiy jarayonlarning mantiqiy tuzilishini ochib berish, takrorlash va o'zgarish mexanizmlarini aniqlash hamda mavzuning rivojlanish qonuniyatlarini tizimli tarzda tushuntirishga xizmat qiladi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi takrorlash erkinligi darajasi, o'zgaruvchanlik va mavzuni rivojlantirish tushunchalarining musiqiy tizimlardagi o'rni va ahamiyatini ilmiy jihatdan yoritish, shuningdek oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish jarayonida ularning funksional imkoniyatlarini tahlil qilishdan iboratdir.

Musiqiy takrorlash tushunchasi va uning nazariy asoslari

Takrorlash musiqiy tafakkurning eng asosiy va qadimiy elementlaridan biri hisoblanadi. U musiqiy materialni tanish va barqaror qilish, tinglovchining idrok jarayonini osonlashtirish hamda asar yaxlitligini ta'minlash vazifasini bajaradi. Takrorlash nafaqat musiqa shaklining tashqi belgisi, balki uning ichki mantiqiy tuzilishini belgilovchi muhim mexanizmdir.

Musiqa nazariyasida takrorlash turli darajalarda namoyon bo'ladi: ritmik, melodik, garmonik, tembraviy va formal takrorlash shakllari mavjud. Ushbu darajalar bir-biri bilan o'zaro bog'liq holda musiqiy tizimning barqarorligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, takrorlashning haddan tashqari ko'pligi musiqiy jarayonni statik va zerikarli holga keltirishi mumkin.

Shu sababli ilmiy adabiyotlarda "takrorlash erkinligi darajasi" tushunchasi keng qo'llaniladi. Bu tushuncha takrorlashning qat'iy yoki nisbatan erkin shaklda amalga oshirilishini ifodalaydi. Erkin takrorlash musiqiy materialning qisman o'zgartirilgan, transformatsiyalangan yoki kontekstga moslashtirilgan shaklda qayta namoyon bo'lishini anglatadi.

Takrorlash erkinligi darajasi va uning funksional ahamiyati

Takrorlash erkinligi darajasi musiqiy shakl va mazmun o'rtasidagi muvozanatni belgilaydi. Qat'iy takrorlash asarning strukturaviy barqarorligini oshirsa, erkin

takrorlash uning badiiy ifodaviy imkoniyatlarini kengaytiradi. Bu holat ayniqsa mavzuli rivojga asoslangan musiqiy shakllarda yaqqol namoyon bo'ladi.

Erkin takrorlash jarayonida musiqiy mavzu ritmik, melodik yoki garmonik jihatdan qisman o'zgaradi. Natijada tinglovchi tanish materialni yangi kontekstda idrok etadi. Bu esa musiqiy idrokda faollikni oshiradi va asarga dinamiklik bag'ishlaydi.

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish jarayonida takrorlash erkinligi darajasi muhim parametr sifatida qoraladi. Modellarda qat'iy takrorlash va erkin takrorlash o'rtasidagi nisbat aniqlanib, ularning funksional natijalari tahlil qilinadi. Bu yondashuv musiqiy tizimlarning soddalashtirilgan, ammo nazariy jihatdan asoslangan variantlarini yaratish imkonini beradi.

O'zgaruvchanlik tushunchasi va uning musiqiy tizimlardagi roli

O'zgaruvchanlik musiqiy jarayonning harakatlantiruvchi kuchi sifatida namoyon bo'ladi. Agar takrorlash barqarorlikni ta'minlasa, o'zgaruvchanlik rivojlanish va yangilanishni yuzaga keltiradi. Musiqiy tizimlarda bu ikki omil o'zaro dialektik birlikda mavjud bo'ladi.

O'zgaruvchanlik melodik yo'nalishning kengayishi, ritmik strukturaning murakkablashuvi, garmonik almashinuv yoki tembraviy kontrastlar orqali amalga oshirilishi mumkin. Ushbu jarayonlar musiqiy shaklning ichki dinamikasini belgilaydi va asarning dramatik rivojiga xizmat qiladi.

Musiqa psixologiyasi nuqtayi nazaridan o'zgaruvchanlik tinglovchining diqqatini faollashtiradi va emotsional javobni kuchaytiradi. Takror va o'zgarish o'rtasidagi optimal nisbat musiqaning estetik qabul qilinishida hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Mavzuni rivojlantirish jarayoni

Mavzuni rivojlantirish musiqiy asarning mantiqiy va mazmuniy yaxlitligini ta'minlovchi asosiy jarayonlardan biridir. Mavzu dastlab oddiy, ixcham shaklda taqdim etilib, keyinchalik turli transformatsiyalar orqali rivojlantiriladi. Bu jarayon musiqiy tafakkurning ijodiy imkoniyatlarini namoyon etadi.

Rivojlantirish jarayonida mavzu fragmentatsiya, sekvensiya, inversiya, ritmik o'zgarish kabi usullar orqali boyitiladi. Natijada musiqiy material yangi mazmuniy qatlamlarga ega bo'ladi. Mavzuni rivojlantirish o'zgaruvchanlik bilan chambarchas bog'liq bo'lib, takrorlash erkinligi darajasi orqali muvozanatga keltiriladi.

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirishda mavzuni rivojlantirish soddalashtirilgan algoritmlar asosida ifodalanadi. Bu algoritmlar musiqiy mantiqni tushunishga yordam beradi va kompozitsiya jarayonining umumiy qonuniyatlarini ochib beradi.

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish tushunchasi

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish musiqiy jarayonlarni nazariy jihatdan tahlil qilishning samarali usullaridan biridir. Modellar murakkab musiqiy strukturalarni

soddalashtirilgan shaklda aks ettirib, ularning asosiy funksional elementlarini aniqlash imkonini beradi.

Bunday modellashtirish jarayonida takrorlash, o'zgaruvchanlik va rivojlanish asosiy parametrlar sifatida qaraladi. Har bir parametrlarning musiqiy tizimdagi roli va o'zaro ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Bu yondashuv musiqiy tizimlarning universal qonuniyatlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Modellashtirish nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ham ega. U musiqiy ta'lim jarayonida, kompozitsiya asoslarini o'rganishda hamda raqamli musiqa texnologiyalarini rivojlantirishda keng qo'llaniladi.

Modellashtirishning funksional jihatlar

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirishning funksionalligi bir nechta asosiy yo'nalishda namoyon bo'ladi. Birinchidan, u musiqiy strukturalarni tahlil qilishni osonlashtiradi. Ikkinchidan, musiqiy ijod jarayonini ilmiy asosda tushuntirish imkonini beradi. Uchinchidan, u musiqiy tafakkurni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi.

Takrorlash erkinligi darajasi modellashtirishda moslashuvchanlikni ta'minlaydi. O'zgaruvchanlik esa modellarni dinamik holatda saqlab, ularni real musiqiy jarayonlarga yaqinlashtiradi. Mavzuni rivojlantirish modellashtirishda musiqiy mantiqning uzluksizligini ta'minlovchi asosiy mexanizm sifatida namoyon bo'ladi.

Musiqa psixologiyasi nuqtayi nazaridan tahlil

Musiqa psixologiyasi takrorlash va o'zgarish jarayonlarining inson idrokiga ta'sirini o'rganadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tanish va takrorlanuvchi elementlar tinglovchida xavfsizlik va barqarorlik hissini uyg'otadi, o'zgaruvchanlik esa qiziqish va emotsional faollikni oshiradi.

Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish ushbu psixologik jarayonlarni tushunishga yordam beradi. Modellar orqali takrorlash va o'zgarishning optimal nisbatlari aniqlanib, musiqaning idrok qilinish mexanizmlari ilmiy asosda izohlanadi.

Amaliy qo'llanilish imkoniyatlari

Mazkur yondashuv musiqiy ta'limda katta ahamiyatga ega. Talabalar musiqiy shakl, rivojlanish va modellashtirish asoslarini soddalashtirilgan tizimlar orqali o'rganishlari mumkin. Bu esa murakkab musiqiy asarlarni tushunishni osonlashtiradi.

Shuningdek, kompyuter musiqasi va sun'iy intellekt asosidagi kompozitsiya tizimlarida ham takrorlash erkinligi, o'zgaruvchanlik va rivojlanish modellaridan keng foydalanilmoqda. Bu esa musiqiy ijodning yangi shakllarini yaratishga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, takrorlash erkinligi darajasi, o'zgaruvchanlik va mavzuni rivojlantirish musiqiy tizimlarning asosiy strukturaviy va funksional elementlari hisoblanadi. Ushbu omillar o'zaro uyg'unlashgan holda musiqiy jarayonning barqarorligi va dinamikasini ta'minlaydi. Oddiy musiqa tizimlarini modellashtirish esa ushbu jarayonlarni ilmiy jihatdan tahlil qilish, tushuntirish va amaliyotga tatbiq etish imkonini beradi.

Mazkur maqolada keltirilgan tahlillar musiqashunoslik, musiqa psixologiyasi va kompozitsiya sohalarida olib borilayotgan ilmiy tadqiqotlar uchun nazariy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Shuningdek, ushbu yondashuv musiqiy tafakkurni rivojlantirish va musiqiy tizimlarni chuqurroq anglashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Структура физических упражнений на уроках музыки. Scientific progress 2 (3), 1060-1067
2. КБ Холиков. Вокальная культура как психологический феномен. Актуальные вопросы психологии, педагогики, философии 2 (11), 118-121
3. КБ Холиков. Математический подход к построению музыки разные условия модели построения. Science and Education 4 (2), 1063-1068
4. КБ Холиков. Обобщенные функции связок при исполнении академического пения включающей преобразования фальцета и вибрационной функции. Science and Education 5 (11), 287-292
5. КБ Холиков. Актуальные задачи высшего профессионального образования и стратегии обучения по направлениям музыки и музыкальное образование Science and Education 2 (11), 1039-1045
6. КБ Холиков. Совокупность идей и понятий, определяющих стиль написания ноты в компьютерной программе Сибелиус 9. Science and Education 5 (10), 171-178
7. КБ Холиков. Ответ на систему восприятия музыки и психологическая состояния музыканта. Science and Education 4 (7), 289-295
8. КБ Холиков. Мозг и музыкальный разум, психологическая подготовка детей и взрослых к восприятию музыки. Science and Education 4 (7), 277-283
9. КБ Холиков. Строительство уникальных знаний и сооружений по музыке в высшей, учебных заведениях. Scientific progress 2 (6), 958-963
10. КБ Холиков. Воспитание эстетического вкуса, исполнительской и слушательской культуры. Science and Education 3 (2), 1181-1187
11. КБ Холиков. Этапы формирования и перспективы развития инфраструктуры хорового коллектива. Scientific progress 2 (3), 1019-1024
12. КБ Холиков. Звуковысотная организация и последовательность частей формы музыки. Scientific progress 2 (4), 557-562
13. КБ Холиков. Полуимпровизационные формы профессиональной музыки. Scientific progress 2 (4), 446-451
14. КБ Холиков. Сравнение систематического принципа музыкально психологического формообразования в сложении музыки. Science and Education 4 (7), 232-239

15. КБ Холиков. Измерение эмоции при разучивании музыки, функция компонентного процессного подхода психологического музыкального развития. *Science and Education* 4 (7), 240-247
16. КБ Холиков. Передовые формы организации педагогического процесса обучения по специальности музыкальной культуры. *Science and Education* 4 (3), 519-524
17. КБ Холиков. Проект волевого контроля музыканта и воспроизводимость музыкального произведения. *Science and Education* 4 (7), 189-197
18. КБ Холиков. Педагогическое корректирование психологической готовности ребенка к обучению фортепиано в музыкальной школе. *Science and Education* 4 (7), 332-337
19. КБ Холиков. Внимание и его действие обученному музыканту и оценка воспроизводимости тренировок. *Science and Education* 4 (7), 168-176
20. КБ Холиков. Важнейшие ощущение для обработки основной темы как канонический, зеркально отражающего рефрена деятельности учителя музыки. *Science and Education* 3 (1), 608-613
21. КБ Холиков. Автоматическая система урегулирования пальцев музыканта-пианиста для беглости рук. Арпеджио, аккорды и виды упражнений. *Science and Education* 3 (1), 678-684
22. КБ Холиков. Аксоны и дендриты в развивающийся музыкально психологического мозга. *Science and Education* 4 (7), 159-167
23. КБ Холиков. Рост аксонов в развивающийся музыкально психологического мозга в младшем школьном возрасте. *Science and Education* 4 (7), 223-231
24. КБ Холиков. Модель многоканальной системы учителя музыки по дирижированию. *Science and Education* 3 (1), 534-539
25. КБ Холиков. Роль гармонии в построении музыкального произведений. *Science and Education* 3 (1), 565-571
26. КБ Холиков. Представление результатов измерений системы контроля параметров дыхания в вокальной пении. *Scientific progress* 2 (3), 1006-1012
27. КБ Холиков. Музыкальное движение под действием внутренних сил гармонии как маятник всего произведения. *Science and Education* 3 (1), 559-564
28. КБ Холиков. Манеры пения хорового коллектива и анализ произведения музыки с подвижной структурой и комбинируемым материалом. *Scientific progress* 2 (4), 550-556
29. КБ Холиков. Подбор аккордов в композиции и стремлении к более точной и однозначной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 545-549

30. КБ Холиков. Нарастание педагогического процесса посредством тестирования на материале предмета в рамках специальности музыкальной культуры. Science and Education 4 (3), 505-511